

25-06-004

NX/MA
1969

Moralsk
Opprustning...
diakoni
på det
moralske plan

INGE MANNSÅKER

Denne artikkelen er trykket som kronikk i **Vårt Land** den 2. og 3. januar 1969. Forfatteren har vært sokneprest i industrisamfunnet Gruben i Rana og er nå kallskapellan i Ås og prest for studentene ved Norges Landbrukshøyskole.

En øst-europeisk delegasjon tok i sommer for første gang del i en konferanse for Moralsk Opprustning i Caux i Sveits. Dette var for de informerte ingen overraskelse. Det falt helt i tråd med noe man har kunnet iakttå de siste årene ved forskjellige arrangementer i MRA's regi, f. eks. ved dramatiske fremstillinger i Westminster Theatre i London: folk fra de kommunistiske land har begynt å innfinne seg.

Det er grunn til å tro at denne tendens avspeiler et av de mest interessante trekk i den kommunistiske verdens ideologiske ansikt, nemlig den oppmerksomhet som på enkelte hold blir viet den menneskelige og etiske faktor i oppbyggingen av det kommunistiske samfunn.

Ved en marxistisk filosof-konferanse i Øst-Europa i sommer (hvor for øvrig også Herbert Marcuse var tilstede) uttalte en av de østlige deltakere til en bekjent av undertegnede: «Vi vet at fremskritt er umulig uten en forandring i mennesket.» En professor fra Beograd sa ved samme anledning: «Bare en ny moralsk styrke vil helbrede det byråkrati som ødelegger enhver revolusjon, inklusive den kommunistiske.»

Disse uttalelser er ikke gjengitt for å gi inntrykk av at kommunismen er i ferd med å forandre sin grunnleggende karakter som materialistisk ideologi, men de viser at folk som har gått løs på samfunnets strukturer i arbeidet med å skape det rettferdige samfunn, slik de oppfatter det, er blitt stående foran et grunnleggende problem, mennesket selv. De siterte utsagn er derfor godt egnet som bakgrunn når jeg skal gi noen synspunkter på Moralsk Opprustning pr. i dag. Det er særlig forholdet mellom Moralsk Opprustning og kristendommen jeg fra forskjellige hold er blitt bedt om å utrede.

DET KRISTNE UTGANGSPUNKT

Moralsk Opprustning (MRA) bringer intet nytt i forhold til den historiske åpenbaring i Jesus Kristus. MRA er ingen ny erkjennelseskilde om Guds frelsesplan for menneskeheten. MRA er heller ikke noe kirkelig fellesskap som kan erstatte et menneskes medlemskap i en kristen kirke. Alt dette skulle være unødvendig å si, men la det likevel være sagt.

Den formulering som i sin tid ble brukt fra MRA-hold for å klargjøre forholdet mellom MRA og den katolske kirke, gjelder også i andre konfesjonelle sammenhenger: «MRA er ikke kirken, men en inngangsport til kirken.» (At dermed bare en del er sagt om Moralsk Opprustning, er underforstått.)

Men har da MRA «ingen direkte tilknytning til kristentroen»? Å påstå det ville være like urimelig som å si at et menneskes holdning til samvittighetens tale om rett og galt ikke har noen tilknytning til kristentroen. Det som stadig skjer er jo at noe som tilsynelatende bare er et moralsk oppgjør, fører til en fornyelse av troen, nettopp for den kristne. Jeg må her tenke på hvordan den katolske professor i dogmatikk, Karl Adam, forsto Moralsk Opprustnings intensjoner. Han karakteriserte dem som et forsøk på «å gjenskape en personlig erfaring av det moralske og religiøse a priori, fra hvilket all levende religion begynner». (Avisen «Vaterland», Luzern 12. august 1952.)

Likevel er det riktig at en teolog støter på problemer når han i klare paragrafer vil beskrive MRA. Denne synes jo i det ene øyeblikk å stå fast plantet på den kristne åpenbarings grunn, og i neste øyeblikk å bli presentert som et tilbud og en appell til alle mennesker uansett trosmessig bakgrunn.

Dette tosidige aspekt får man best belyst ved å studere MRA's utvikling like fra dr. Frank Buchmans åndsopplevelse i den lille kirken i Kesswick i England. Frank Buchman, amerikansk luthersk prest av sveitsisk avstamning, hadde der i 1908 en visjon av den korsfestede Kristus, noe som for ham innebar en helbredende og befriende erfaring. Frank Buchman betraktet alltid denne hendelse som vendepunktet for ham selv og som utgangspunktet for det arbeid som senere utviklet seg, først under

navnet Oxfordgruppen og siden, fra 1938, under betegnelsen Moralsk Opprustning.

De som i tredve-årene, sammen med slike som Ronald Fangen og Fredrik Ramm, møtte Oxfordgruppen på de forskjellige «house-parties» her i landet, og som gjennom det fant omvendelse og ny retning for sitt liv, hadde knapt noen vansker med å oppfatte den som en bevegelse på kristen grunn. Frank Buchmans visjon da han kom til Norge i 1935 var «Norge i brand for Kristus».

MORALSK OPPRUSTNING LANSERES

I 1938, under inntrykket av Hitlers innmarsj i Østerrike og hele den truende verdenskatastrofe, lanserte Frank Buchman i Øst-Londons Rådhus «Moral Re-Armament» som det eneste langsiktige alternativ til militær opprustning. Fra Frank Buchmans tale ved denne anledning (29. mai 1938) siterer jeg:

«Verdenssituasjonen kan ikke annet enn vekke uro og engstelse. Fiendskap hoper seg opp mellom nasjonene, innen næringslivet og mellom klassene. Bitterhet og frykt virker for hver dag mer og mer lammende. Splid og negativitet undergraver hjemmene våre.

Finnes det noe middel som kan stanse sykdommen i den enkelte og i folket og gi håp om helbredelse før det er for sent?...

Krisen er i sin grunn moralsk. Folkene må oppruste moralsk...

Hver mann, hver kvinne, hvert barn må innrulleres, hvert hjem må bli en festning. Vårt mål må være ikke bare at enhver har det han trenger i livet, men at han finner sin rettmessige plass i arbeidet for å skape en moralsk opprustning og derved trygge både sitt folks fred og hele verdens fred...»

FORANDRINGENS FULLE DIMENSJON

Hvordan dette skulle kunne skje antydte Buchman, i overenstemmelse med den åndsopplevelse som hadde gitt Oxfordgruppen dens dynamikk:

«Vi trenger en kraft som er sterk nok til å forandre den menneskelige natur og bygge broer mellom menneskene og mellom partiene.

Det begynner når enhver innrømmer sine egne feil i stedet for å rette lyskasteren mot de andres.

Bare Gud kan forandre den menneskelige natur...»

Når vi 30 år senere ser tilbake på Frank Buchmans taler sommeren 1938 og på Moralsk Opprustnings arbeid i årene etter, er vårt utsiktspunkt en tid da ropet på strukturendringer helt synes å overdøve appellen om en mentalitetsendring i menneskene. Vi har også opplevd en krig og en etterkrigstid med store skuffelser og tilsvarende kynisme angående muligheten for å forandre verden gjennom en forandring av menneskene. Den slutning kunne lett trekkes at Frank Buchmans appell og budskap gjaldt enkeltmenneskene — noe som var vel og bra den gangen — mens vi i dag trenger noe annet: en kollektiv sosial vekkelse med sikte på en politisk omforming av samfunnet. Frank Buchman selv ville neppe ha sett en motsetning mellom disse to faktorene. Han siterte med ettertrykk hva formannen for den tyske faglige landsorganisasjon, sosialisten Hans Böckler uttalte i Caux i 1948:

«Når menneskene forandres vil samfunnsstrukturen forandres, og når samfunnsstrukturen forandres, vil menneskene forandres. Disse to ting hører sammen, og begge er nødvendige» (Sitert i Frank Buchmans tale «Is there an answer? There is». Caux 1949) Frank Buchman selv så fremtiden i det han kalte «forandringens fulle dimensjon», «en forandring i de økonomiske, sosiale, nasjonale og internasjonale forhold. Men det hele må grunnes på forandring i menneskene selv» (fra samme tale). En tale i India noen år senere hadde det megetsigende tema «Brød, fred, håp» (dvs. håp «om en ny verdensorden»).

Moralsk Opprustning ble lansert som en omfattende åndelig-moralsk bevegelse. I årene som fulgte, og særlig etter andre verdenskrig, opplevde man at menn og kvinner, ikke bare fra de fleste kristne konfesjoner, men også fra andre religioner kom til de internasjonale konferanse-sentra og de forskjellige lands hovedkvarter. Jeg husker selv min

forundring over å se muhammedanere, side om side med hinduer og kristne i Caux i Sveits i 1947. Jeg skal innrømme at jeg den gang var i tvil om hvordan jeg som teolog skulle komme til rette med det. Her kunne man høre gjengitt de sterkeste uttalelser fra Jinnah, Pakistans store statsmann og grunnlegger, fra Mahatma Gandhi, fra kommunistiske tillitsmenn som på det tidspunkt, i 1948, ennå ikke talte ut fra noen kristen trosposisjon, men heller ut fra en forpliktelse på MRA's moralske idé-innhold, slik de oppfattet det. Disse uttalelser fra talerstolen i Caux, båret fram av mennesker med høyst forskjellig bakgrunn, uttrykte en vilje og et ønske om å ta opp problemene i eget land og mellom folkene i lys av de erfaringer og idéer de hadde møtt ved konferansen.

DET DIAKONALE SYNSPUNKT

Hva så med det kristne grunnlag for Moralsk Opprustning? Hva med Frank Buchmans gjennomgripende erfaring av den korsfestede? Kom den til å bety mindre for ham, siden de taler han og andre ledere innen MRA holdt ved de internasjonale konferanser til dels bar preg av å være et budskap til alle mennesker uansett bakgrunn i konfesjon og religion?

Før jeg besvarer dette spørsmålet, må jeg nevne et synspunkt som har krav på å bli hørt. Det er blitt hevdet:

«MRA som en moralsk appell, som en slags verdensomfattende holdningskampanje, det kan jeg forstå og støtte, bare man ikke blander inn religion.»

En slik tankegang viser at vedkommende ser egenverdien av en almen sosial-etisk innsats, noe som i dag sikkert har bred oppslutning. Det stemmer med det utvidede diakoni-begrep som kirkene begynner å operere med i vår tid. Ifølge dette må diakoni omfatte også hjelp til å løse de sosial-etiske problemer menneskene stilles overfor. Dette synspunkt på diakoni ligger til grunn for den omtale den lutherske professor H. Rendtorff gir av «Moralische Aufrüstung» i oppslagsverket «Religion in Geschichte und Gegenwart» (RGG), hvor han ganske

enkelt kaller proklameringsen og skapelsen av Moralsk Opprustning «en diakonal tjeneste».

Bare den stokk blinde vil unngå å se berettigelsen og nødvendigheten av en slik innsats og tjeneste. Vi i Vesten ser gjerne lettere behovet for det i f. eks. u-land enn hos oss selv, hvilket er en overfladisk og perspektivløs måte å se tingene på. Men dersom vi nå holder oss et øyeblikk til u-land, er det neppe realistisk å si at det eneste relevante er økonomisk støtte og politiske forandringer. En som til fulle har tatt følgene av dette er Rajmohan Gandhi, sønnesønn av Mahatmaen og i likhet med sin farfar en stor lederskikkelse. Han har i år åpnet første trinn i et konferansested og treningssenter for Moralsk Opprustning i Panchgani i nærheten av Bombay. Fra dette sted meldes det ikke bare om konferanser for dialog og kontakt mellom ulike samfunnsgrupper i og utenom India. I oppslutning om Gandhis sosialetiske revolusjon under mottoet «Asia arise!» har menn og kvinner i eget liv gjort opp med uærlighet og korrupsjon, bitterhet og splittelse, — viktige faktorer for enhver samfunnsinnsats i disse land.

HVA MED DET KRISTNE GRUNNLAG?

Men tilbake til spørsmålet om det kristne grunnlag for Moralsk Opprustning. Om Frank Buchman selv kan det sies at hans veiledning og sjelesorg overfor sine medarbeidere livet igjennom var preget av en ukonvensjonell, men dyptgripende omsorg med sikte på en erfaring av korset, — korset ikke bare som et objektivt budskap om Guds forsoning, men også som en omskapende og fornyende kraft. Frank Buchman kunne eksempelvis si:

«Korset er ikke et virkelig kors dersom det bare forblir noe på et berg for to tusen år siden. Det er en forferdende og knusende kontakt med Guds hellighet som bryter ned, men gjenreiser, som fordømmer men helbreder, som slår i stykker, men setter sammen, som er slutten, men også begynnelsen, og som leder til selvets død og til en ny tilværelse og kraft i Jesu Kristi oppstandelses liv.»

I tillegg til denne personlige veiledning innen det kristne fellesskap i hjertet av MRA, må det sies at

deltakerne ved konferanser i Moralsk Opprustnings regi neppe skulle være i tvil om hvor inspirasjonen blir hentet. Det kom tydelig fram også gjennom Frank Buchmans offentlige taler, som er trykt og tilgjengelig på en rekke språk, selv om det ikke alltid kom til uttrykk like sterkt som i hans tale «A Revolution under the Cross» (New York 1946). Her hevdet han at MRA's grunnlag er «evangeliets fulle og hele budskap om vår Herre og Frelser Jesus Kristus. Dette budskap i hele sin fylde er det eneste som kan redde verden...» Liknende klare lyskegler bryter igjennom i flere av de skuespill og filmer som er blitt produsert av MRA (f. eks. av Peter Howard: «The Hurricane», «Mr. Brown comes down the Hill», «Happy Deathday». Det siste er under filming.) Men disse kristne religiøse sannheter blir satt fram, ikke som betingelse for arbeidsfellesskap, men som tilbud og erfaring.

DEN INKLUDERENDE HOLDNING

På dette punkt synes mange utenforstående iakttagere å støte på litt av et mysterium: Hvordan kan representanter fra andre religioner og fra ikke-troende grupper av menneskeheten søke til MRA dersom de vet at de har å gjøre med noe som i sin rot er kristent? Her kan man bare si at det er like forbausende som det er et faktum. Påstanden om at det her må dreie seg om synkretisme er etter min mening uberettiget. Måten den er begrunnet på har aldri gjort inntrykk på meg.

Derimot er det klart at man støter på et annet spørsmål som er langt mer nærgående, nemlig forholdet mellom MRA og misjon. En kirke uten misjon er jo utenkelig. Ja, kirken må selv forstås som en missio — en sendelse til verden med et historisk definert budskap om frelsen i Kristus. Forpliktet på dette oppdrag kan en kristen støte på følgende problematik:

Bli ikke min humanitære og diakonale innsats i verden utilfredsstillende og uavsluttet dersom den ikke settes inn under et høyere sikt, nemlig forkynnelsen av evangeliet? Kan min innsats på neste-kjærlighetens og rettferdighetens plan være uten

betingelser, uten «strings attached», eller må den ledsages av den uopphørlige proklamerings av Jesu Kristi herrevelde? Her står vi som kjent overfor viktige teologiske spørsmål innen misjonstenkningen, noe som det ikke er mulig å komme nærmere inn på her.

Med hensyn til MRA under dette synspunkt er min konklusjon denne:

Så vidt jeg skjønner strakte Frank Buchman, som inspirator og leder av Moralsk Opprustning, seg intuitivt — eller uttrykt med hans egen tenkning: under Guds Ånds ledelse — mot noe som bare kan forenes i den modne kristne personlighet:

En åndelig-moralsk, — og fra dette synspunkt terapeutisk — bevegelse i tiden som både er helt og holdent diakonal i ordets videste betydning, uten «strings attached», og som samtidig er båret av bevisstheten om at «evangeliets fulle og hele budskap om vår Herre og Frelser Jesus Kristus — — er det eneste som kan redde verden . . .»

Det er ingen grunn til å tro at Moralsk Opprustning noen gang vil bli orientert i annen retning enn denne. Langs disse linjer alene vil dens mulighet ligge for den stadig nødvendige fornyelse og selvkorrigering. Alle andre synspunkter angående strategi, vurdering av kommunisme og andre ismer, analyser av verdenssituasjon og åndskamp, er sekundære og vil måtte skifte med tidsepokene.

DET RADIKALE SPØRSMÅL: MENNESKET SELV

Inkluderingen av og samarbeidet med mennesker også utenfor de kristne konfesjoner blir på en interessant måte belyst ved den debatt som føres innen sosial-etikken. Jeg tenker på hvordan f. eks. Tor Aukrust i sitt verk «Mennesket i samfunnet» begrunner en moral som er gyldig for alle mennesker. Som kjent knytter han her til naturretts-begrepet, men vel å merke under korrektiv fra den kristne åpenbaring og tro. Her vil Moralsk Opprustning understreke at dette korrektiv riktignok må søkes i «kristent syn på rett og moral». Men dessuten må korrektivet søkes der hvor den åndelige dynamikk

er å finne: i mennesker som med all sin skrøpelighet er kalt til å være verdens lys og salt, surdeigen, «den skapende minoritet» (Toynbee) som fornyes ved og drives av Kristi kors.

De kristne kirker er i dag kastet ut i en nådeløs konfrontasjon med verdens nød. Sent, men kanskje ikke for sent, er vi våknet opp til den erkjennelse at mennesker, uansett tro og meninger er bundet sammen i en felleslagnad, i spørsmålet om hvordan de skal overleve både fysisk og menneskeverdige i massekulturens, massedødens og masseutbyttningens verden.

Et økende krav om forandring i samfunnssystemer som har vist seg ineffektive og urettferdige, kommer i dag også fra de kristne kirker. (Se f. eks. Uppsalamøtets rapport om «Verdens økonomiske og sosiale utvikling».) Men med uforminsket styrke må det syn hevdes at fremskritt — i det lange løp — er umulig uten en forandring i mennesket selv.

Er det ikke en skjebnesvanger tendens i våre dagers debatt til å skyve dette høyst ubehagelige spørsmål fra seg eller utsette det på ubestemt tid? Det er godt mulig å tenke seg at man en gang i fremtiden vil måtte si at en epoke som en gang fortonet seg som radikal, ikke var radikal nok, fordi man trodde å kunne hoppe over det problem som i all evighet forblir det samme, nemlig spørsmålet om mennesket, dets tenkning og vaner, dets personlighet, hjertelag og mentalitet, — spørsmålet om menneskets forvandling og oppdragelse til ansvar.

Vårt håp står til en verdenssamvittighet som kan gå til frontalangrep på all urettferdighet og avhumanisering, hvor den enn måtte forekomme. Og vårt håp står til den Korsets dimensjon som kan helbrede bitterheten og sårene i menneskenes hjerte.

Videre opplysninger ved henvendelse til:

MORALSK OPPRUSTNING
Sophus Lies gate 5, Oslo 2

Enerett: Moralsk Opprustning

Br. Tengs Boktrykkeri, Oslo